

Arkitekturtidskriften KRITIK #12 mars 2011

ISSN 1654-7969
Syntes förlag
Pris: 125 SEK

Arkitekturtidskriften KRITIK #12

Redaktör och ansvarig utgivare:
Pär Eliaeson

Medarbetare:
Ola Andersson, Johan Fowelin, Fritz Halvorsen,
Thomas Hellquist, André Johansson, Peter Hallén,
Joker & Maverick

Tryck:
Kristianstads boktryckeri

Utgiven av:
Syntes förlag
Beckbrännarbacken 2
116 35 Stockholm
www.syntesforlag.se

Blogg:
syntesforlag.blogspot.com

ISSN 1654-7969
För ej beställt insänt material ansvaras ej.
Produceras med stöd från Statens kulturråd.

Omslag:
Rådhusets tillbyggnad, Göteborg
Foto: Pär Eliaeson

4	Ledare
8	NOBIS HOTEL
24	TRE NIVÅER / Thomas Hellquist
30	Kolumn: OLA ANDERSSON
32	RÅDHUSETS TILLBYGGNAD GÖTEBORG
42	Architexts
44	TVÅ BIBLIOTEK / Fritz Halvorsen
48	LANDSARKIVET LUND
58	Kolumn: ANDRÉ JOHANSSON
60	Tidskrifter

KRITIK – SOM DEN BORDE VARA

Pär Eliaeson

Det var naturligtvis outsägligt intressant att hastigt och lustigt bli indragen i rekryteringsprocessen gällande vår anrika tidskrift Arkitektur:s nya chefredaktör. Om inte annat för att få en ovärderlig inblick i tidskriftens och förlagets verksamhet och rutiner. Hur tänkte dom egentligen? *skakar på huvudet*

Vi kan väl säga såhär: att tidskriften och redaktionen kan uppfattas som amatörmässig och omedveten (som beskrivits i artiklar i tidigare nummer av Kritik) ser jag nu inte nödvändigtvis behöver stamma enbart ur chefredaktörens attityd, även ägaren och förlagets styrelse sitter i den båten. Nog har man varit på en del förvirrade, dåligt förberedda och omotiverade anställningsintervjuer i arkitektbranschen, denna är definitivt på listan.

Men, egentligen är det inte så konstigt. Jag tror inte vi kan begära så mycket mer av tidskriften Arkitektur än det vi för stunden har. Ägarförhållandet och det (mycket ofokuserade) uppdrag som både förlagets styrelse och tidskriftens chefredaktör har initierar precis den svajande kvalitet (och lösa boliner) vi kan se. Tidskriften Arkitektur har i sin nuvarande grundval en högst begränsad potential och det är kanske gott nog: det ger en tydlig roll på marknaden och förväntan hos läsaren kan definieras klart och stabilt. Vi vet vad vi kan få och kommer också att få det. En del andra saker måste vi finna på annat håll.

Styrelsens val av ny chefredaktör (och andrearedaktör) ligger också i den linjens förlängning. Dan Hallemar får vid sin sida Tomas Lauri, båda sedan länge etablerade och respekterade skribenter inom vårt fält på det sätt som vederhäftiga och förutsägbart duktiga hantverkare som man precis vet var man har ofta blir.

Med andra ord: alternativen behövs lika mycket nu som tidigare. Det har alltid funnits ett skriande behov av motvikt och komplement till den dominerande tidskriften. Det är ingen tillfällighet att vart och ett av de senare decennierna har fött en rad av alternativa publikationer som

belyst svensk arkitektur med annat och olikriktat ljus, från det ljuva 1980-talets Magasin Tessin och Utblick landskap över 1990-talets MaMA till 00-talets Rum och Area samt 10-talets Kritik. Utan tidskriften Arkitektur:s brister och begränsningar hade vi aldrig haft denna dynamiska och fritänkande flora att botanisera i. Gå gärna till lämpligt bibliotek och sök upp rötterna till den svenska arkitektur-publicistiska motståndsrörelsen, det är ett stort nöje!

Att tvingas formulera hur en arkitekturtidskrift och en utvecklad arkitekturkritik konkret skall läggas upp och drivas in i framtiden var en av de få intressanta och givande saker som kom ut ur mitt korta möte med den del av styrelsen för Arkitektur förlag som behagade dyka upp på det samma. Resultatet av denna möda kommer ni att kunna se implementerad i Kritik framöver istället. Utan att avslöja för mycket: ”If you can’t beat them, join them”. Eller som den reviderade nyliberala versionen lyder: ”If you can’t beat them, buy them”.

En för mig central upplevelse i bildandet av min uppfattning kring kritikens roll utspelade sig under en tjänsteresa till Helsingfors kring sekelskiftet (det senaste, alltså). Några finländska kollegor på konferensen diskuterade en nyligen uppförd byggnads tillblivelse. Andemeningen i deras samtal låg här: ”Jo, nu är den prestigefulla och allmänt emotsedda arkitekturen färdigställd, allt vi väntar på nu är kritiken.” Precis så! ■

FOTO: JOHAN FOWELIN

NOBIS HOTEL

Norrmalmstorg, Stockholm

PRESENTATION: När chansen att bygga och öppna ett hotell i dessa magnifika byggnader i detta unika läge plötsligt dök upp, var det förstås ett erbjudande jag inte kunde motstå. Det var en möjlighet som bara erbjuds en gång i livet.

När vi designat detta hotell har vi använt oss av våra egna personliga erfarenheter av resandet. Vår ambition har varit att skapa ett hotell som är elegant, effektivt, karismatiskt och mycket bekvämt, men också med en avslappnad atmosfär utan pretentiösa gimmicks och onödiga krusiduller. Jag är personligen skeptisk gentemot det sätt som lyx i allmänhet traditionellt definieras. Idag är lyx någonting helt annat än det var förr i tiden. Det handlar inte längre om förgyllda ramar, röd sammet eller dörrvakter i extravaganta uniformer, utan snarare om friheten att njuta av din tid i maximal bekvämlighet, stilfullhet, lätthet och effektivitet.

Det finns även en viktig moralisk dimension i detta. Även om du är förmögen eller till och med mycket förmögen, vill du ändå inte – i den värld vi lever i idag – nödvändigtvis betala för tjugo extra kvadratmeter i ett hotellrum som bara är luft – inte med den ytterligare uppvärmning, klimatkontroll, städning etcetera som denna yta kräver. En viss blygsamhet, återhållsamhet och etik såväl som miljöhänsyn är i dessa tider påkallat, nödvändigt och smakfullt.

Vår ambition är mycket enkel: att Nobis Hotel skall vara ett hotell där våra gäster uppskattar sin vistelse och till vilket de vill återvända. Att uppnå denna målsättning är dock någonting oerhört mycket svårare. Som alla med någon slags insikt i denna verksamhet vet: att driva ett tämligen stort hotell som Nobis Hotel är en högst komplicerad uppgift, som innehåller oändligt många mindre och större detaljer och logistiska utmaningar. Det är ett arbete som aldrig någonsin är avslutat – ett arbete som ständigt börjar om, om och om igen. Det är en utmaning som bara kan mötas med obevklig entusiasm, energi och uthållighet. ■

ALESSANDRO CATENACCI, ÄGARE OCH VD NOBISGRUPPEN

KRITIK: Allt började i Rom, men familjen Catenaccis och min gemensamma historia började tidigt 1980-tal vid Folkungagatan i Stockholm på restaurang Caina, som mamma Mathilde och pappa Enzo, eller Vincenzo, öppnade 1980. Denna nya och fräscha uppenbarelse i Stockholms då mossiga restaurangliv. Här jobbade hela familjen. Fyra generationer Catenacci: Alessandro, Stefano och Mauro, syster Cinzia, mormor Maura Pepe, gammelmormor Raffaella Terzuol och gammelfarmor Nonna Fellucca.

Alessandro, eller Sandro, ville snart vidare mot egna äventyr och köpte femtio procent av pizzerian Capri vid Nybrogatan, ett ställe på vilket jag övat på min italienska sedan 1976. Capri skapades av bröderna Paolo och Sergio Montanari 1971. En brun gipsgrotta, som idag ser likadan ut som på sjuttioalet, designad av Lars Liedegren. Några år därefter öppnar Sandro Birger Bar i samma kvarter som hotell Nobis nu ligger.

Sandro Catenacci köpte sedermera Tore Wretmans restaurangimperium. Lånet i bank för köpeskillingen betalades raskt av genom att sälja en målning från Operakällaren och Riche till Paolo och Sergio Montanari. Själv behöll Sandro Operakällaren, Bakfickan, Operabaren, Café Opera och Stallmästaregården. Paolo tog hand om Riche och Sergio fortsatte med Martini, som låg i samma lokaler där nu Caina är lokaliserad.

NOBIS HOTEL

BYGGHERRE: ANDERS BODIN FASTIGHETER

HYRESGÄST: NOBISGRUPPEN

ARKITEKT: CLAEISSON KOIVISTO RUNE & CASPAR VEGESACK ARK.

BYGGARE: EBAB

FÄRDIGSTÄLLT: DECEMBER 2010

FOTO: JOHAN FOWELIN

Martini öppnade två år efter Caina, de båda utvecklades parallellt och var viktiga vattenhål i Stockholm. Caina lyckades till och med locka en annars mindre utflyktsbenägen publik från Östermalm till Söder. Caina var ljust, enkelt och samtidigt elegant, med en äkta, genuin italiensk meny. Martini var också elegant, men med mycket tyg och tofsar och aldrig enkel. Inredningen gjordes av Lars Liedegren också här. Vet inte vem som gjorde interiören på Caina, men det kanske kommer fram någon dag.

Nu har vi Catenacci med Nobisgruppen och Caina i bagaget på plats på Norrmalmstorg. Bara arkitekterna saknas för att alla monopolspelarna skall vara på plats: Mårten Claesson, Eero Koivisto och Ola Rune; CKR. Erfarna inredningsarkitekter och möbelformgivare från Konstfack med massor av serieproducerade möbler och produkter i portföljen och med många restauranger i sin CV. Jag tror att den första de gjorde var One Happy Cloud, i hörnet Karlavägen och Rådmansgatan.

Vi intervjuades vid den tiden i en lång artikel i DN, CKR och jag, om hur vi skapade restauranger och det framkom redan då tydligt att vi hade lite olika förhållningssätt. Jag hade tidigare gjort East med Thomas Sandell, Halv Grek Plus Turk på egen hand. Åtminstone den sistnämnda gav det som inte var nationellt och blont ett ansikte. Delvis kanske CKR och jag befinner oss vid samma ståndpunkter idag, men en hel del närmare varandra tror jag att vi med åren kommit. Jag blev till exempel mycket glad när jag såg den föryngring av Operakällarens matsal som CKR gjorde, även om baren inte är mig lika kär. De gigantiska speglarna var smått genialiska, i ett av matvärldens rikaste rum.

Jag bodde på hotell i min egen stad i somras, på Hotell Skeppsholmen. Fann där en omsorg om gästen på rummen, som jag uppskattade och arkitekternas möbler passade på ett utmärkt sätt ihop med byggnaden. Upplevde också att det funnits en stark beställare, som ställt krav och formulerar önskemål, som fått CKR att anstränga sig till det yttersta.

Jag tror att restauranger och hotell alltid i grunden måste vara klasiska, familjära, bekväma, vänliga, stödjande. Ovanpå det kan man glasera ett skikt med design som väcker associationer, innehåller ett budskap, ett embryo till kommunikation. Det yttersta skiktet kan vara trendigt och spektakulärt, men grundkompositionen måste alltid sträva efter de eviga värden som aldrig förgås. Mat, dryck, kärlek och sömn är inget man leker med. Det är på blodigt allvar. Det tycker jag att man har förstått på Nobis.

En mycket ambitiös bok som behandlar hotellets arkitektur och design har producerats med hjälp av projektets marknadsförare BrittonBritton. Sandro talar i den om sina personliga erfarenheter som resenär; att det skall vara elegant, effektivt, karismatiskt, mycket bekvämt. Ha en avspänd atmosfär, fri från varje pretentiös gimmick och onödiga spänningsmoment. Inga förgyllda ramar, röd sammet eller extravaganta uniformer. Frihet att njuta av ens tid i maximal komfort, i stil, avspänt och effektivt.

Undrar en del över varför Sandro betonar detta med effektivitet två gånger? Effektivitet för vem, gästen eller personalen? Är det kanske kopplat till vad gästen är beredd och betala? Han talar om en moralisk dimension, onödiga kvadratmetrar som bara är luft; att en viss blygsamhet, återhållsamhet, etik och miljöomsorg är både nödvändig och passande.

Stefano Catenacci, mästerkocken av tredje generationen kockar i familjen, talar om Caina som en elegant trattoria där trend och tradition kombineras. Bistron, snabb mat i elegant inramning, som ett samtida urbant café. Enkelt och rättframt, men lagat med passion och bästa ingredienser. Allt det har han alldeles rätt i, men han behöver knappast påpeka att müsli är av honom hemlagad! Tar bara för givet att allt han serverar, med de undantag som påpekas, har lagats här i köket på Norrmalmstorg.

Av George Simeon, och hans böcker om kommissarie Maigret, lärde jag mig vad restaurangkvalitet är för något. Den läxan har man lärt sig både i bistron och på Caina.

Av Arrigo Cipriani lärde jag mig i Venedig vad värd-

skap är för något. När du andra gången kommer till hans Harry's Bar, hälsar han dig som om han känner dig och uttrycker en förhoppning om att du skall känna dig som hemma. Tredje gången frågar han hur frugan mår. Då känner jag mig i alla fall, som om jag vore hemma hos en vän. Så känner jag mig också när jag blir omhändertagen av Jonas Andersson, ansvarig för gästrelationer och varumärket Nobis.

Av Erik Lallerstedt lärde jag mig på Gondolen att det aldrig är arkitekten eller designern som skall synas utan krögaren, den i vars händer gästen lägger sitt liv. Där gästen inte blir matförgiftad, för full, där nattsömnen eller kärleksstunden inte blir störd. Det är till restauratören man går, det är attraktionskraften hos henne eller honom man återvänder till. Det är krögaren som är varumärket.

Familjen Catenacci har just en sådan trovärdig historia av kök, matsal och hotell, men glöm aldrig vem det är som gästen kommer till. Vi kommer till trollkarlen i baren; till den både traditionsbundne och sökande innovatören vid grytorna; till portiern som vakar över porten under natten, när den underbart sköna sängen med sensuella lakan är din och du där får vila ostörd. Vi lägger våra liv i era händer.

CKR ställer sig i sin text frågan varför dagens boutique- och designhotell sällan lyckas skapa en atmosfär jämbördig den som genomsyrar klassiska 1800-tals interiörer. Kan det vara en skillnad i stilidealen, mellan nyklassicism och modernism eller är det något annat som saknas?

De bestämde sig sedan för att en kompromisslös attityd tillsammans med ett visst mått av excentricitet var nödvändig. Ingen detalj mindre viktig än någon annan. Att matchning inte handlar om en allestädes närvarande upprepad möbelmodell eller färg. Snarare om ett helgjutet personligt urval.

Det är bra att CKR frågar sig detta, för det är den springande punkten. Konstigt dock, att de i kommunikationen tar en så defensiv hållning och beskriver vad de inte bör göra istället för att bara presentera det de gjort, som om det vore naturligt och självklart. Att en inredning

som denna, med all sin komplexitet och prestigefyllda lokaliteter inte handlar om matchning genom upprepning av samma element torde vara uppenbart.

Ett återkommande tema är mönster som härrör från tidigare projekt, från firmans abstraherade arkitekturritningar. En lek med geometrier med ursprung från något helt annat. Ibland lyckas det, men långt ifrån alltid. Tycker att kommunikationen runt projektet alldeles för mycket koncentreras på konceptet bakom dessa mönster. Det är ganska ointressant för oss andra om inte mönstren kan verka i sin egen rätt, utan den självskådande historien bakom dess tillkomst.

CKR redovisar intressant nog hur många designade föremål som ingår i den slutgiltiga kompositionen. 170 enskilt formgivna föremål varav ca 20 är unikt formgivna av CKR för hotellet, emedan 70 är variationer på tidigare formgivna föremål. Då har alltså CKR bidragit med drygt hälften av föremålen själva. Vilket oerhört privilegium, att ha en så stor mängd av sin design i produktion och få använda den i ett projekt som detta. Jag gissar att man i projektet handlat inredning för si så där 20 miljoner kronor. Litet fint bidrag till royaltychecken...

Claes Britton skriver om modernt och skarpt men samtidigt klassiskt och tidlöst. Något kontrollerat och dämpat i sitt allmänna överordnade intryckt, rikt på detaljer, mönster och överraskningar. Vintertidens låga kontraster och bleka nyanser. Det stämmer väl på det intryck jag fått av projektet, så när som på de rika detaljerna. Dessa har jag inte hittat ännu. Men så är det grafiska designprogrammet, i alla sina delar, inte ännu genomfört. Alla mönster som kommunikationskonceptet bygger på har jag ännu inte lyckats göra till mina.

Stefan Andersson, art director på BrittonBritton, skriver att hotellets logotyp förefaller utomordentligt enkel och klassisk, men om du tar en närmare titt skall den ha sina egna personliga något excentriska detaljer. Har tittat och tittat, men inte kunnat hitta de detaljerna. Tvärtemot så uppfattar jag logotypen som befriande opretentiös, då

förstår jag inte varför man försöker sälja in den som något mera märkvärdigt. Han skriver vidare att paletten är en skala av brunt och grått, undvikande svart och vitt. Typografin vit som i rumsnumrens porslinsnummer.

Mönstret för hotellets brevpapper och ett flertal andra grafiska enheter bygger på arkitekternas mer eller mindre subtila mönster. Intressant att man använder arkitekturens geometrier på olika ytskikt i byggnaderna och knyter dem till grafiska uttryck med olika funktion. Vore det inte relevant att det grafiska mönstret på trycksakerna hänger samman med deras funktion och mönstrens ursprungliga plats i hotellet? Borde till exempel inte nyckelkortet till hotellrummen ha hotellkorridorens mattas mönster hellre än stenens geometri från baren?

Loungemenyn har använt gårdens överbyggda innertak som inspiration till sitt omslag, men här är den blank och med fler rutor på motsvarande yta än taket, skalan är alltså annorlunda och intressantare än den i taket. Frågan är om inte "pixlarna" i taket borde varit både fler och blanka. Nu verkar de på mig som grova schabloner jämförbara med en gallerias konstnärliga dekor på 1970-talet. Guldbarens meny är också blank, i guld förstås, med geometri från golvet's stenläggning. Båda menyerna är tyvärr känsliga för fingeravtryck.

Tillbaka till arkitekturen: bistron är riktigt fin, men hur lång visuell livstid har den centrala takarmaturen? Fina blanka bord av massiv zink. Subtillt färgade glaselement skall föra tankarna till tartanmönster. Krävs flera besök för att upptäcka detta, men det är en smart strategi, just för att det hela tiden skall finnas något ytterligare att upptäcka. Samma grå kulör på all den italienska mosaiken, men med olika glasyr. Subtillt, glittrande, festligt. Jag trivs med min supergoda Gragnano Paccheripasta med lökcrème, vitt vin och stekt zucchini.

I lobbyn fina rostiga och vaxade bordsskivor, föredömligt lång soffa, men puffarna tråkigt stickiga som blott ullfilt kan vara. Rolig idé med 25 olika klotformade belysningsarmaturerna, som ett moln i taket, men det hade varit

skönt att slippa de allra mest visuellt utslitna exemplen, men det hade ju å andra sidan gjort installationen mindre konceptuell. Spegel i all ära, men ibland kan effekten av dem bli lite underlig, som vid receptionsdisken där det sticker upp tre baksidor av datorskärmar och en, två eller tre huvuden ovanför en spegelbild av möblerna i lobbyn.

Arkitekterna har dock verkligen lyckats med att knyta bottenvåningens publika rum till torget. Tror att det delvis är ett resultat av vad jag tror är en ny golvnivå för lobby och bistro. Känns väldigt bra att interiören på hotellet har blivit en del av ett urbant rum att njuta av och förvånas över.

Om loungen säger CKR: istället för att skapa en homogen grupp av upprepade sittmöbler, har vi möblerat loungen som fyra hela vardagsrum. Stora speglar, som falska fönster, infördes för att utvidga känslan av horisontell fortsättning på golvnivån och för att balansera hela rummets vertikalitet. Möbleringen illustrerar filosofin av att mixa och matcha hellre än att standardisera och därigenom skapa en mer personlig miljö. Ytterligare ett exempel på CKR:s defensiva hållning när de här beskriver lounge's möbleringskoncept. Det finns ingen anledning att tala om hur man inte skall göra. Just do it!

Det får dock inte vara tråkigt och det tycker jag än så länge att det är i loungen. Det är något som saknas. Någon slags själ som ännu är frånvarande. Belysningen kan vara en anledning, den saknas här och där och skulle nog kunna bidra med att göra de fyra vardagsrummen mer levande och besjälade. Undrar om inte loungen borde varit mörkblond som hotellrummen? De helt vita fasaderna bidrar säkert till att göra rummet stumt.

Gunnar Cyréns magnifika monumentalarmatur från Orrefors, som hängt där sedan 1960-talet är definitivt en gyllene gåva till rumsligheten. Den av deg inspirerade Baklavalampan har en både taktill och visuell karaktär som gör den nästan omöjlig att inte både peta på och njuta av. Medusaborden designade för hotellet med två smarta stativ av konvexa och konkava spindelben är originella och spännande i sin form. Same, same but different!

De stora lutande speglarna gör ett viktigt jobb i att förlänga rummets axlar, men proportionerna på den i hörnet breddade spegeln känns degig och utan spänst. Grått ulltyg möter grå kudde med korsmönster; diagonalmönstrad grå kudde möter enfärgat grå kudde möter kaktus. Grått i grått plus kaktus. Jonas, min underbara värd, kallar det maskulint och när han uttalar ordet låter det mycket positivt. Monumentalbilden i taket är ett pixlat resultat av ett privat fotografi tittande upp emot en sommarhimmel från en träddunge. Det är något med skalan på pixlarna som är fel, mönstret är för grovt och förenklat.

In i Guldbaren: en fantastisk bardisk av bakifrån belyst honungsfärgad onyx var en uppenbarelse den första december när hotellet öppnade. Sedan dess har belysningen krånglat och vi väntar med spänning på att onyxdisk nummer två skall anlända från Kina och en fungerande belysning kommer på plats. Den genomlysta stenen ser så god ut att jag vill äta den, färgen är helt bedårande. Stenfreak som jag är blev jag helt lycklig, men lika besviken när belysningen inte fungerade längre. Får dricka gyllene drinkar, att döva mig med så länge.

Om det är onyxen som lockat fram guldtonerna i speglarna, ljushållarna och de fina massiva mässings borden vet jag inte, men den varma blanka gyllene färgen är som en lisa för både själen och ansiktsfärgen, i kontrast mot den i övrigt strama bleka atmosfären i loungen. Skall nog inte dricka för många starka drinkar härinne, vill inte riskera förlora balansen i speglingarnas värld, så skål för nykterheten!

Restaurang Caina är en behaglig miljö fylld av kvalitet i sina material. Något röriga placeringar av olivträ och belysningsarmaturer på golvet, men det är kanske medvetet för att "klä ner miljön". Av Erik Lallerstedt har jag lärt mig att en bordsplacering skall vara kuperad som ett landskap, här är den det, men det stora runda bordet upplever jag som inklämt eller malplacerat på något sätt.

Den kylda buffédisen av marmor är mycket fin och förmodligen smart funktionell. Stiliga, blankpolerade spot-

lights av individuellt olika längd belyser den. Det mönsterlagda marmorgolvet i två gråtoner är vackert. Det är också dukarna på borden, sydda av linne i två olika grå toner, där den ljusare utgör bård.

Lunchen var underbar: orecchiette med spröd, vild broccoli och en zucchinikräm med vitlök, torkad pepparfrukt och parmigiano. Delikat och mättande. Vid ett tidigare tillfälle fick jag en sorbet från Caina serverad uppe i biströn. Det var den godaste sorbet jag ätit. Citronsorbet mixad i en blender med grappa, precis innan serveringen i ett martiniglas. Minns den som om det vore igår.

Det är en mycket trevlig stämning i restaurangen fast jag kommer sent, strax innan lunchen är över. Det inte är så många gäster kvar. Finns annars sällan något så sorgligt som en nästan tom restauranglokal. Atmosfären är ombonad och varm, men marmorn skänker samtidigt en slags fräschör. Den röda Ferrarin står uppfordrande och väntar på att skära upp kvällsgästernas antipasto. Frank Gehrys Mama Cloud armaturer i taket är härligt fluffiga, som något ätbart och bidrar till att lätta upp taket här i undervåningen.

I detta rum låg Stockholms första italienska restaurang, Trattoria degli Artisti. Här tog stuckatören och krögaren Antonio Bellio emot Nobelpristagaren i fysik, Guglielmo Marconi till middag 1909. Det är alltså helt relevant, att det nu återigen serveras italienska delikatesser här, precis som det också gjorde när Paolo och Sergio Montanari drev sin italienska restaurang Martini här, mellan 1982 och 2003.

De akustiska träpanelerna mellan gjutjärnskolonnerna på den raka väggen, är både grafiska och textila i sitt uttryck. Det lila, för restaurangen uppvädda, draperiet bidrar också till att skapa en bra akustik. Men det är något med hela entréförhållandet till restaurangen, nedför trappan och runt hörnet, som jag inte gillar. Känns som om restaurangen har fått en undanskymd plats i hotellet.

I hotellets korridorer ligger en matta formgiven av arkitekterna och tillverkad av Kasthall. Mönstret påminner vid första anblicken om Louis Vuittons schackrutiga i brunt

och beige, fast rektangulärt, men detta mönster är mycket smartare än så, när det samtidigt är förlåtande mot alla ojämnheter i en gammal byggnad genom sin vinkelställda geometri. Här gör mönstret ett utmärkt jobb!

Dörrhängarna i hotellkorridorerna tarvar läsglasögon på nära håll, kikare på långt och ficklampa för att tolkas. Belysningen är dämpad och typografin liten. Knappast funktionellt, när det är svårt att se vilken sida som gästen vänt utåt. Borde ha funktionen som signal som inte kan missförstås. De fikusliknade växterna i korridorernas mörka hörn lider jag med, undrar hur de skall överleva, utan ens en spotlight, men de får nog någon mirakelbrygd av trädgårdsmästaren, kanske grappa? Oroar mig ändå över fotosyntesen. Hotellrummens numrering av vitt porslin är däremot både lättlästa, sympatiska och originella. Här har grafisk formgivare och arkitekt samarbetat med fint resultat. De tre siffrorna av vitt porslin, är alla tre något olika i storlek och ger mycket riktigt ett slags organiskt intryck.

Det borde vara lätt att öka orienterbarheten med hjälp av text på väggar. Var inte på bästa humör när jag klev in i Nobissviten. Det tog minst tjugo minuter, som kändes som trettio, när tre vuxna människor assisterade av två städerskor letade efter sviten. Vi försökte följa korridorernas numrering, men beträffande Nobissviten följde den inte logikens lagar.

Hotellrummen är enligt CKR som hemma fast borta, objekten är inte matchade mot varandra utan mot en atmosfär, som en excentrisk person samlat och skapat över tid. Exemplifierat med att en viss typ av sänglampa endast finns på ena sidan av sängen! Ingenting är således någonsin repeterat i rummet. Många, till och med de flesta möblerna är special och speciellt utvecklade för hotellet.

Jag har aldrig tidigare varit med om att ett hotell känt behov av att kommunicera en sådan sak, som att allt är special för deras hotell. Det måste alltså var så, att arkitekterna själva upplevt att de skulle kunna få kritik för att inte vara tillräckligt unika. Det borde istället vara drömmen för ett arkitekt- och designkontor, som har en massa produkter i sin portfölj i industriell produktion, att slippa

vändas över hur man skall skapa en helhet av andra formgivares disparata produkter. Eller är detta i själva verket en nyttig process alla arkitekter borde gå igenom, när de av all på marknaden tillgänglig design från olika upphovsmän, manglar den och bearbetar den, för att skapa en unik konstellation av objekt till en nyskapande miljö med konstnärlig, självständig höjd?

Jag tycker att CKR gjort ett väldigt bra jobb i ett mycket komplext projekt med höga ambitioner och säkert tuffa kostnadsramar. Många leverantörer från all världens hörn har använts för att åstadkomma detta. Enbart i receptionen handlar det om ett tjugotal olika leverantörer för att kunna skapa molnet i taket av klotformade lampor. För att inte tala om hur svårt det måste ha varit att åstadkomma de fantastiska fiskbensmönstrade panelerna till garderoberna, som tillverkats för hand i Botswana.

Arkitekterna har formulerat ett smart koncept för att beskriva färgpaletten i hotellrummen: darkblond, med mörka nyanser och mörkt eller bärnstensfärgat trä, inga egentligen identifierbara kulörer kontrasterande mot badrummen helt i ljus Carraramarmor. Detta gör rumsinteriörerna väldigt behagliga, och till och med kanske anspråkslösa. Tror att detta uppskattas av alla gäster som tröttnat på designhysterin, som svept som en tsunami över den globala byn.

Det finns något dystert över en del av materialvalen på möbler och kuddar, men generellt upplever jag rummen som bekväma och välkomnande hem. Alltför mycket ull och filt på möbler, som ser mer stickigt ut än sensuellt är inte vad jag föredrar, men det finns det säkerligen andra som gör.

CKR kallar mönstret på gardinerna i hotellrummen ett arkitektoniskt fiskbensmönster från ett tidigare husprojekt. Visst är det ett slags glest fiskbensmönster i grått på vitt, ett supersvenskt gardinuttryck som dominerat svensk gardinkonst i många decennier: svagt mönstrat och försiktigt. Glämt som en svensk vinterdag. Men arkitektoniskt? Knappast.

Den för Nobis skräddarsydda väggmonterade pendel-armaturen Great White är fin, men helt orimlig om man syr gardinen runt dess pendelarm och man därigenom inte kan dra för gardinen. Underbara sängkläder av egyptisk bomull lockar till lek och vila, men den ängsliga lilla pläd vid fotändan av sängarna förstår jag ej. Jag glömde smeka den, men hoppas den i alla fall är i något exklusivt material och att man inte hade budget för en större. Visuellt påminner den tyvärr om något från min militärtjänstgöring. Den runda mattan Strip är framtagen för hotellrummen. Den påminner med sin enkla kantdekor om fransar och är både vacker och anspråkslös. Stämningen i rummen är varm, ombonad och rofylld, det borgar för en långvarig succé för hotellet.

Varje rum har en närbild av ett abstrakt mönster från någon av arkitekternas resor i världen och kan ju på så sett både referera till resandet i sig, och arkitekternas mönsterfascination. De är jättefina och kan nog eventuellt väga upp för frånvaron samtida konst i hotellet. Hitade ett konstverk i Nobissviten förresten, men det var ingen på hotellet som visste vem konstnären var. CKR kallar sina bilder konst och det kanske de är, men vi kanske då måste definiera om konceptet en aning, och det i takt med att design börjar ställas ut på världens förnämsta konstgallerier. Det blir inte konst för att man printar ett fotografi på lämpligt underlag och hänger upp det på en vägg. Snarare skulle jag vilja kalla det dekor och inget fel med det, men låt oss kalla saker vid sitt rätta namn.

Kalaharigarderoberna av panga panga, karvade i Botswana är underbart vackra, nästan textila i sin karaktär. Med fiskbenet som mönsteridé, har handens rörelse skapat en rustik geometri, att njuta av med både ögat och händerna. De vita porslinsknopparna kontrasterande i taktill och visuell känsla. Interiören i skåpen är tyvärr en stor besvikelse med simpel hotellstandard och galgar som bara passar i stångens öglor. Dock finns ett smart litet kassaskåp inuti utrustat med eluttag för laddning av din inlåsta apparatur! Varje rum är möblerat med en tekniskt avancerad skärm

med ljud- och bildapparat, som tyvärr utstrålar tekniknörd snarare än estet. Borde varit mer diskret, mindre påträngande och med samtida form.

Badrummen är underbara med all vacker marmor, men jag förstår inte beslutet att bara utrusta dem med ett handfat och dessutom ett som verkar helt opraktiskt. Trodde att det var en slags generös gest, att det fanns två handfat och två hyllor för personliga toalettartiklar i ett rum för två? Och att det inte är så i sviterna är helt ofattbart. I Nobissviten är dessutom den enda toaletten, ett litet genomgångsrum mellan entré och badrum med två dörrar. Här finns visserligen ett mindre extra handfat, men undrar just vem av gästerna som hamnar vid det?

Handfaten är täckta med ett löst, perforerat lock av akrylaluminiumplast. Undrar hur man skall nyttja handfattet utan att blöta ner allting runt omkring sig när locket ligger på. Eller om man tar bort det, var gör man då av det? Själva porslinsskålen är mycket grund och avståndet till kranen stort. Underligt val. Hur rengör man det efter varje gäst innan nästa kommer? Diskmaskin?

Jag är själv förtjust i att sova mitt på golvet, men då vill jag ha stöd av något istället för vägg, att kunna luta mig emot, när jag föredrar att sitta upp i sängen. När det stödet är för lågt, som i Nobissviten, känns den fristående sängen liksom genomgångstoaletten ogenomtänkt.

Gillar ändå stämningen i sovrummet: allt fristående från väggarna utom den stora garderobsmöbeln, skickligt dold av optiskt verkande diagonal i spegelglaset. Spännande matta ihopfogad av filtmoduler till ett genombrutet lapptäcke blottande parketten inunder. Vill gå barfota på den! Utspritt runt sängen på lapptäcket står diverse små bord, golvlampa, fåtölj, soffa och arbetsbord. Stökigt, blankt, men sympatiskt. Rummets restaurerade träpanel ger tillsammans med en lilamönstrad tapet rummet en mörk varm karaktär kontrasterande mot vardagsrummet ut mot fasaden, som tillsammans med den överbyggda gården, där loungen huserar, är de två enda vita rummen i hotellet.

När det inte går att dra för hela gardinen när solen lyser in, för att den från väggen utkragande belysningsarmaturen är insydd i gardinen, då blir jag lite ledsen i ögat. Om-sorg, omtanke om gästen är det som måste gälla. Böcker om hus i Toscana på soffbordet eller för den delen zebror i Afrika, är inte heller tecken på omsorg för gästens behov. Eller är det kanske rent utav ett uttryck för vad kaffebordslitteratur egentligen står för, meningslöshet? Ett medvetet urval av relevant litteratur om regionen, skulle visa bättre omsorg om gästen och skulle upplevas som ett bättre värdskap.

Gästernas brevpapper är enkelt och rakt på sak utan några krusiduller och det känns relevant i enlighet med hotellets hela designkoncept. Rumsnyckelkortet bär någon detalj av det geometriska mönstret från golvläggningen i de publika utrymmena och gör väl ingen på bättre humör, ej heller att mönstret snabbt skavs bort.

I hotellets publika övervåning, med välbevarade träpaneler och stuckaturer, har mindre och större rum att mötas eller äta i tillskapats. Den lila tapeten som också återfinns i Nobissvitens sovrum verkar fint tillsammans med träpanelerna. Fick för mig att den var inspirerad av stuckarbetena i huset, men fick sen höra att den haft en konstgjord elliptisk kulle med en rektangulär byggnad på toppen, utanför Kumla, som förebild. Det var väl där Clark Olofsson och Janne Olsson hamnade så småningom? Kanske passande när de ockuperade banken här rakt under? Hur som är tapeten med sin mättade kulör och sitt eleganta mönster en fin partner till de ärvda panelerna. Härligt med både färg och värme i materialen. Symmetridemonen, som ängsligt spökar i möbleringen av det stora rummet, med sitt magnifika specialritade bord, också det av panga panga, är lätt att fixa till.

Att bo på hotell är, när man kommer fram, att känna sig som hemma fast borta och att samtidigt få bekräftat, att man rest någon annanstans och fått sin önskan om att komma bort uppfyllt. Både hemma och borta samtidigt. Det sensuella i att vistas i ett rum iordningjort för dig av

någon annan. Glida i en frottérock eller mellan två lakan av egyptisk bomull, i en säng som igår var någons annans. Närheten till alla andra, som kommer dit för avkoppling och njutning precis som du, eller de som vistats där dygnet innan slår du säkert bort, men dess laddning kanske bidrar till att höja din njutning? Kanske just däri frodas erotiken. I limbo mellan spänning och trygghet. Inte bara maskulint, utan också kvinnligt är allt jag begär.

På Nobis fina och användarvänliga hemsida kan man läsa följande: ”Nobis” kommer från det italienska *nabissos* – avgrundssvalg eller helvete och grekiska ordet *abbissos* – avgrund. Låt oss hoppas att man på Operakällaren på 1700-talet anspelade på den latinska betydelsen av ordet, nämligen oss eller vårt.

Jag hoppas nämligen innerligen att Nobis nu blir vårt, när nu ett av stadens viktigaste torg fått ett publikt rum, som ger det en ny värdighet. Jag älskar redan att sitta på bistron och ta in förvårkvällens magiska ljus och njuta av att jag sitter vid ett torg, som jag brukat i över trettio år utan att upptäcka dess magi förrän nu. En magi som aldrig fanns på Martinis tid eller min, när jag vikarierade som restaurangchef på salladsbaren Smuggler tvärs över torget. Kanske beror det på att tyget och tofsarna är borta. Kanske beror det på den sensuella behandlingen av väggarnas ytskikt, som glittrar i grått innan reflexerna löses upp i den släta, torra väggnischen vid de stora fönstren ut mot torget och låter mina tankar fara iväg till vår svenska kontrapunkt vid Medelhavet – Italien – och Rom där allt egentligen började. ■ PETER HALLÉN

TRE NIVÅER

Thomas Hellquist

Regionhuset i Malmö liknar på flera sätt ett italienskt renässanspalats. Den slutna, nästan kubiska volymen. Stenmaterialets tyngd. Den trånga öppningen som leder från torget till en galleriförsedd atriumgård. Och atriumgårdens öppning som i sin tur leder till en muromgärdad trädgård, som i exempelvis Palazzo Medici i Florens.

Är denna släktskap med arkitektur formad för bankirer och köpmän i handelskapitalismens gryning avsiktlig? Eller blev det bara så? Är kanske den här byggnadstypens inre ordning så generell att den fungerar lika bra för 1400-talets handelshus som för 2000-talets kontor?

Att recensera en byggnad är att kommentera både dess inre och yttre logik. Den inre logiken har dagens arkitekter ofta god förståelse för; hur konstruktion, material och rum samverkar till en struktur som ”makes sense” och som är lättorienterad, användbar och begriplig. Den yttre logiken handlar om byggnadens samspel med omgivningen. Dels den fysiska omgivningen som stadens gator, platser och parker, men också den kulturella kontexten; det i samhället ständigt pågående samtalet om hur det byggdas form, rum, karaktär och uttryck bäst bildar sammanhang och mening. Det är en logik som inbegriper såväl historia som etik och estetik. I slutändan gäller frågan: vilken människosyn illustrerar arkitekturen? Vilken syn på arbete, stadsliv, samhälle – ja, civilisationen?

Sådana frågeställningar kan tyckas lösta per automatik av tidsandan. Speglar bara en byggnad ”sin tid” så blir också dess relation till den fysiska och kulturella kontexten logiskt oantastlig, tycks många i byggbranschen resonera. Men varje produktion med ambitionen att ha kulturell relevans måste tackla frågorna djupare än så. Och verktygen för hur det kan göras finns överallt omkring oss i arkitekturhistorien. Byggnaders konstnärliga och arkitektoniska uttryck kan analyseras och avläsas på tre nivåer: gestikulationen, artikulationen och narrationen. Låt oss se på Regionhuset utifrån dessa tre nivåer.

BYGGNADENS KROPPSSPRÅK – GESTIKULATIONEN

Gestikulationen har att göra med det budskap byggnaden som fysisk kropp förmedlar till oss och till sin omgivning – tydligt och direkt. Vad gör Regionhuset vid första ögonkastet? Jo, det vilar tungt i torgets fond. Det är ett mörkt hus av i huvudsak rätvinklig, nästan kubisk karaktär. Tyngden framhävs av det gråsvarta teglet som klär in fasaderna i murar där fönsterhålens glasytor ligger djupt och framhäver murens tjocklek. Teglet med violetta skiftningar i stenen är vackert, men husets övergripande prägel är snarast dyster, borglik inåtvändhet.

I denna kubiska slutna helhet är insmuget vissa oroande drag. I nordöstra hörnet har byggnadens övre del lyfts och kuban skurits upp med ett diagonalt snitt som blottar en dramatiskt rödputsad yta. Här, innesluten mellan höga murar, ligger själva entrén. Dess sneda läge ansluter till den enda diagonala linje som planeras i kvartermönstret kring Dockan. Byggnadens ravinlika entrégränd tycks vilja förmedla det hemlighetsfulla, oregelbundna och myllrande; spår av en äldre och annorlunda urbanitet än den som härskar kring Dockan. Ett ögonblick kan besökaren tappa orienteringen. I nästa ögonblick står hon i den galleriförsedda inre atriumgården som utgör entréhall. Utsidans gest – tung vilande kompakthet – har plötsligt bytts mot insidans rakt motsatta gest: höjdsträvande genombruten öppenhet.

REGIONHUS SKÅNE

BYGGHERRE: WILHBORGS FASTIGHETER

HYRESGÄST: REGION SKÅNE

ARKITEKT: ARKITEKTKONTORET KARI NISSEN BROTKORB & SWECO

BYGGARE: PEAB

FÄRDIGSTÄLLT: SEPTEMBER 2010

FOTO: PÄR ELIAESON

BYGGNADENS SUBTILARE TILLTAL – ARTIKULATIONEN

Artikulationen är det formspråk som förfinar gestikulationens budskap. Bearbetning av byggnadsdelar och detaljer kan förstärka, balansera eller föra in kontrasterande spänningar i byggnadens övergripande uttryck och karaktär. I Regionhusets skenbart kompakta monolit finner vi förutom det oväntade entrénittet också asymmetriska förkroppningar. Åt väster syns utväxande partier, men de tillåts inte bryta sig loss ur den samlade volymen. Också de är täckta med tegelfasadens genomgående mönster av omväxlande vertikala och horisontella muröppningar. Spelet mur/glas bildar den sorts pixelartade yta som är vår tids motsvarighet till dekor inom arkitekturen. Fasadmönstret vandrar över byggnadsvolymen med en enhetlighet som kan ge upplevelse också av nät eller galler. Tegellallret är i själva verket så konsekvent genomfört att det ignorerar fönstren och vid behov svävar fritt framför glaset, som alltså får en murpelare eller balk framför sig – ibland i ögonhöjd mitt för utsikten. Men i bottenvåningen mot torget bryts mönstret och glasöppningarna blir större och obrutna. Här finns några lokaler som kan nås direkt från gatan – en liten inbjudan till stadsrummet.

Inne i entrégården blir formspråket ett helt annat, på en gång lättare och grövre. Det svarta stålet dominerar. Det finns i bärande pelare och jättelika fackverk liksom i galleriernas räcken. Väggar och undertak är vita. De starka kontrasterna stör ögat, men entréhallen ger ett övergripande intryck av ordning och transparens. Istället för det traditionella atriets fria himmel eller glastak är här den helt glasade ytterväggen i väster entrégårdens ljuskälla. Här löper också glasade hissar upp till gallerierna. Fritt i hallen står dock en väldig ventilationspelare i fasadens gråsvarta tegel – som ett borgtorn bland båtdäck.

BYGGNADENS BERÄTTELSE – NARRATIONEN

Vad säger då Regionhuset? En arkitektonisk berättelse har främst två viktiga frågor att besvara: Hur ska byggnaden användas? Och hur ska vi förstå den plats byggnaden ligger på?

Kontorshuset är vår tids monument, pampiga och påkostade vad gäller allt utom den enskilda personalens golv-yta. Regionhusets tunga fasader och enorma entréhall samtidigt smickrar och förminskar individen. En anställd berättar om sitt första intryck av ”kontorsfabrik”, men betonar hur arbetsrummens inredning i limegrönt och cerise mjukar upp intrycket. Kring hallen löper på alla plan de gallerier som ersätter traditionella korridorsystem. Från dem kan husets öppna kontorslandskap, utsträckta långt mellan bjälklagens skivor, nås. Interiörens disponering får kontorsarbetet att framstå som en kollektiv process av löpande band-typ, utförd i lag fast var och en har sitt eget arbetsbord, ibland bakom en låg skärm. Här arbetas tyst i öppna rum, samtal sker med sänkt röst. Små rumsburkar finns för gruppmöten och telefonsamtal, andra rymmer toaletter. Så långt följer arbetsmiljön svensk 2010-talsstandard för kontor.

Men så finns utanför kontorslandskapen det stora atriets med sina bryggor. En lite bredare brygga ger plats för informella möten och de smala bryggorna har små balkonger som också inbjuder till samtal. Här ges möjlighet att växla plats efter arbetets art mellan de dominerande öppna rummen och de inflikade små rummen – fast alltid inför grannens öga. Blyghet, höjdskräck eller bara kurrande mage kan bli problem i sådan arbetsmiljö. Också entréplanets kantine, försedd med 36 mikrovågsugnar, är ett rumshav med öppen kaffeberedning en halvtrappa upp. Den spontana läsningen av byggnaden som kontorsfabrik är lätt att förstå.

Regionhusets placering i stadsrummet signalerar status. Här sker ett ömsesidigt utbyte av kvaliteter: huset lånar tjusighet av vattenläge och utsikt, platsen profiterar på att hysa ett hus för Makten. Men inordnandet i en stadsplan med likartade kvartersstora byggnader längs breda raka gator gör också byggnaden anonym. Och relationen till väderstreck och torg har lösts på sätt som skapar osäkerhet kring vad som är fram- och baksida.

FOTO: KASPER DUDZIK

Framsida är fasaden mot torget; Dockplatsen med parkering och kajplatser. Fast med orientering mot öster och därmed i skugga från klockan tolv blir torgfasaden ofta avvisande mörk. Inte heller den diagonala entrégränden är så tydlig – och därtill försedd med avskräckande gallergrind. Baksidan åt väster öppnar sig däremot med sin helglasade atriumfasad mot en plantering bakom låga murar – ett välkomnande arkitektoniskt grepp som fick personalen att först tro att detta var huvudingång.

Så summerar sig Regionhusets gest, artikulation och narration till en slutlig utsaga, medvetet eller undermedvetet formulerad. Byggnaden berättar om en tung och centralistisk, och därmed föga modern, institution där man arbetar lojalt och effektivt, lättkontrollerat utplacerad i öppna rumshav. Under ytan anas en oro, en dold rörelse – kanske tydligast i entrépartiets gränd. Här blottläggs en önskan (arkitektens?) om det, måleriska, rumsliga och labyrinthiska – kvaliteter som inte får spelrum i entréhallen och kontorslandskapen där så få variationer är möjliga.

Sammantaget känns detta som en konfliktfylld arkitektur, fångad i en rationalitetens fyrkantighet där impulser till informell frihet och individuell spontanitet såväl utåt som inåt marginaliseras. Här finns den lilla hyllan i den stora kantinen, den lilla balkongen på de korridoreffektiva loftgångarna, det lilla samtalsrummet i det stora skrivbordshavet, den lilla entrésprickan i den stora gallerförsedda kuben. Man gläds åt dessa försök att ge liv åt husmaskinen. Men problematiken kring arkitekturen kvarstår. Vill eller vill inte byggnaden befrias från sin estetiska tvångströja?

Regionhuset är ambitiöst och har auktoritet. Tyvärr upplevs det också som auktoritärt, en tungsint men mäktig Mårra som sätter sin egen status som solitär framför prestigelöst samspel i ett levande stadsrum. ■

FOTO: PÄR ELIAESON

SOCKEL – HUSKROPP – KRÖN

Ola Andersson

Mitt i Stockholm ligger ett märkligt runt hus. Nej, jag menar inte stadsbiblioteket. Det hus jag tänker på är ännu rundare, så runt att det går under namnet ”runda huset”. Det ligger vid Centralstationen, precis där Kungsgatan tar språnget över Klara sjö till Kungsholmen. Där står huset helt fritt mitt i den breda sprickdal mellan Norrmalm och Kungsholmen som bildas av järnvägsspåren norr om centralstationen.

Det är byggt 1989, för drygt tjugo år sedan. Mästerverk är kanske lite mycket sagt, men det är ett av mycket få byggnader i Stockholm från den perioden som kan påstås vara arkitektur.

En extremt kraftig sockel höjer sig från spårområdet upp till och över Kungsgatans nivå. Mot gatan vänder den en gåtfull och sluten fasad med en utvändig trappa, allt i sten. Det är en entré som snarare leder tanken till antika gravmonument än till de trafikledarfunktioner för tågtrafiken huset är byggt för. Trappan leder upp till en terrass på vilken den perfekt cylindriska byggnadskroppen i tre våningar står med sin strikta fasad klädd med klinker. Uppåt avslutas den med översta våningens lättare fasad i glas, krönt av en utskjutande takfot buren av stålpelare. På taket skymtar en glaskupol som ytterligare understryker cylinderformen.

Kontrasten mellan den egyptisk slutna sockeln med sin mystiska entré som bär den runda huskroppens strikta fasad och den avslutande takvåningens lätthet ger byggnaden ett på en gång lättsinnigt och gravallvarligt uttryck. Det är en uppvisning i uppdelningen sockel – huskropp – krön som åttiotalet älskade med sällan eller aldrig lyckades genomföra med så här lyckat resultat.

Den är ritad av HJS arkitektkontor, ritningarna signerade Kjell Mejhert. Nu skall det runda huset rivas, eller åtminstone byggas om till oigenkännlighet. Efter ett kort liv som solitär och landmärke försvinner det, ett offer för den statliga och kommunala byggboom på spårområ-

dets mark som resulterat i det ena spekulationsobjektet efter det andra. Det är hus som inte har adresser utan namn: Clarion Sign Hotel, Waterfront building och Flatiron building, och de är alla exempel på den själlösa plåt- och glasburksarkitektur som för eftervärlden kommer att prägla bilden av vår tid. Snart kommer ännu ett av dessa glas- och plåtschabrak att svälja ”runda huset”. Spelar det någon roll?

Även ”Waterfront building”, ”Clarion Sign Hotel” och ”Flatiron building” kommer att försvinna i en inte alltför avlägsen framtid, precis som SJ:s kontorshus tvärs över Kungsgatan och Klaraposten, efter en livslängd på tjugofem eller trettio år. Ingen kommer att sakna dem. På samma sätt kommer det hus som snart kommer att ersätta det runda huset att försvinna, och att döma av illustrationerna till den nya detaljplan för kvarteret som vann laga kraft i oktober förra året kommer inte heller det att saknas av någon.

Men det runda huset kommer åtminstone jag att sakna. Och kommande generationer stockholmare kommer att hitta gamla bilder där det syns och fascineras över detta märkliga hus.

Naturligtvis kommer ingen att organisera protester mot rivningen eller ockupera det. Det finns andra byggnader det är viktigare att slåss för. Men stanna till när ni går förbi, passa på att uppleva denna märkliga byggnad. Snart skattar den åt förgängligheten, precis som vi själva. ■

RÅDHUSETS TILLBYGGNAD
Gustav Adolfs torg, Göteborg

PRESENTATION: Att hitta ny användning till en kulturminnesbyggnad är inte enkelt. När det dessutom gäller en av Sveriges mest kända 1930-tals byggnader och ett av arkitekten Gunnar Asplunds främsta verk – tillbyggnaden av Rådhuset i Göteborg – är utmaningen desto större.

Tillbyggnaden skräddarsyddes 1937 för Tingrättens verksamhet och kom till efter tjugosju års beredningsarbete, en arkitekttävling och många skissförslag. Tillbyggnaden utgör en unik arkitektonisk helhet med genomtänkt gestaltning och detaljrikedom.

Det handlar om att hitta en ny hyresgäst som passar till husets starka symbolvärde. En användning som både är lämplig för en modernistisk ikonbyggnad och ett av Göteborgs äldsta hus, och en verksamhet som går att anpassa till husets – i vissa hänseenden – begränsade förutsättningar och inte tvärtom!

Sett i ljuset av Rådhusets osäkra framtid har diskussionerna om husets framtida användning, kulturvärde och dess stora allmänna besöksintresse varit otvetydiga och samstämmiga. Bevarande av husets arkitektoniska kvaliteter och fortsatt tillgänglighet för allmänheten har varit två genomgående ”måsten”.

Som ägare och förvaltare av ett flertal av Göteborgs stads kulturbyggnader kan vi inte vara mera överens. Den bästa byggnadsvården är utan tvekan en bra användning och Rådhuset kommer förhoppningsvis inom en snar framtid att fyllas med nya hyresgästar och funktioner som passar huset.

Higabgruppen har på uppdrag av Göteborgs Stadskansli gjort ett förstudiearbete om möjlig ny användning. Utgångspunkten för studien har varit att undersöka möjligheterna att flytta kommunstyrelsen permanent till rådhuset och återigen använda byggnaden som ett säte för stadens politiska styrning.

En viktig förutsättning för arbetet är stadens övergripande politiska vision om ett öppnare stadshus som ”en

levande mötesplats mitt i Göteborg”. Att det även i fortsättningen ska vara möjligt för allmänheten att besöka huset.

En annan viktig förutsättning är att vårda husets unika kulturvärden samtidig som det anpassas för nya behov. Att varje åtgärd bestäms och avvägs utifrån antikvariska såväl som funktionella och tekniska perspektiv.

Den första övergripande frågan i förstudien var om verksamheten fick plats. Den andra övergripande frågan var om det – utifrån husets villkor – kunde skapas på ett lämpligt sätt.

I skrivande stund har vi precis presenterat slutsatserna av förstudiearbetet. Och vad är då konklusionerna? Är kommunstyrelsen en möjlig verksamhet för huset, finns det plats? Går det att både bevara och utveckla byggnaden? Kommer huset att kunna besökas även om politikerna flyttar in?

Efter nästan 10 månaders fördjupade studier, ett omfattande kunskapsunderlag, många skisser och sunda diskussioner, turer och avvägningar visar förstudien att huset på många sätt har goda förutsättningar för den nya användningen med sin blandning av kontor, större mötes-salar samt offentliga utrymmen.

Att förändringar och tillägg blir nödvändiga är självklart, men att det går att infoga nya funktioner inom ramarna av det som huset tål är en av förstudiens positiva slutsatser!

TILLBYGGNAD AV RÅDHUS I GÖTEBORG

BYGGHERRE: GÖTEBORGS STAD

FÖRVALTARE: HIGABGRUPPEN

ARKITEKT: GUNNAR ASPLUND

FÄRDIGSTÄLLT: DECEMBER 1937

FOTO: PÄR ELIAESON

Lokalanpassningen som krävs är måttlig men kommer att ställa mycket höga krav på verksamheten, tekniska lösningar, och på kvaliteten i genomförande.

Husets publika delar kommer fortsatt att vara tillgängliga för besökare. En inglasning av porthallen i Rådhusets äldre del skapar förutsättning för en rad nya besöksfunktioner och även ett medborgarkontor. Asplund-utställningen får en permanent plats i Tillbyggnaden och en av de mest intakta sessionssalar återställs till ursprungligt skick. Här kan även ett originalbord med bläckfläckar bidra till att levandegöra husets många "årsringar" och udda berättelser.

Nu väntar vi med spänning på om politikerna ska fatta beslut om en permanent flytt till Rådhuset och om en investering som säkerställer ett långsiktigt bevarande och varsam utveckling och förvaltning av huset.

Med ett positivt beslut kan cirkeln slutas och en av de äldsta byggnaderna i Göteborg och ett av de bästa exemplen på svensk funktionalism återigen besökas och upplevas som Göteborgs Stadshus! ■

CHARLOTTE STENING, HIGABGRUPPEN

KOMMENTAR: Vi har en liten samling högt hållna arkitekturklassiker i vårt land som vi i vår fattiga bonde- och krämarkultur fullständigt kramar ihjäl. Tillbyggnaden till rådhuset i Göteborg tillhör definitivt den skaran. Att vår historiske arkitekt hjälte no.1 med (på hemmaplan något uppblåst) internationellt rykte Erik Gunnar Asplund är upphovsman spelar naturligtvis in, trots att huset står på Bäckstaden. Götet:s egen funkisvirtuos Nils Einar Eriksson:s minst lika komplexa och eleganta byggnader får sällan samma status.

Jag är tacksam att jag har fått kryssa de flesta på den svenska lilla arkitekturkanonlistan lite senare i livet. Hade jag som ivrig student fått se dom på någon gränslöst välvilligt upplagd studieresa hade jag säkerligen haft en annan bild av vårt kollektiva byggnadsarv och estetiska norm än den som nu växer fram. Mer om det i kommande nummer av Kritik.

Som alltid när det gäller arkitektur är det ovärderligt att med öppna sinnen och vaket intellekt verkligen besöka de verk som är arkitekturens främsta manifestationer. Detta kan verka onödigt att påpeka, men vi tar idag in så mycket av arkitektur genom bildmedia och annan andrahandsinformation att vi förlorat förmåga att uppleva byggnadskonsten fullt ut på egen hand och i dess fulla dimension. Vi har blivit blankmagasins- och upplevelseindustriorienterade på arkitektur att vi tror att den bara finns när vi åker till Schweiz eller Holland på studieresa. Vi har förlorat förmågan att se och ta in den arkitektur som hela tiden står framför ögonen på oss och som oavbrutet har viktiga saker om vårt samhälle och vår tid att säga oss.

Det mest slående för mig i rådhusetillbyggnaden är hur queer och kitsch den ändå är, framför allt i detaljerna och i den design som är integrerad. Här är inte så renodlat hårdfunkis eller industrietetiskt, det är väl verket lite för tidigt för. Asplund har ju också ett ständigt komplext och motsägelsefullt förhållande till historiska stilar med sig i sina uttryck. Senare tiders tillägg, framför allt i inredning och möblering, förstärker på ett absurt sätt denna inboende estetiska störning. Uppriktigt talat finns det här –

förutom i de mer offentliga delarna av huset – inte mycket att bevara och att krama. Det mischmasch och den tafflighet som de runt ”piazzan” grupperade tingssalarnas miljö uppvisar passar bättre som motiv för Lars Tunbjörk än för Åke E:son Lindman, om ni förstår vad jag menar. Den som hängt in gipsundertak formulär 1A och gigantiska mäsingsarmaturer här skulle man ta ett snack med.

Men, ljusgården och de öppna ytor som smälter samman med den är mycket stämningsfulla och upplyftande, om än något märkligt dunkla med dagens ljusstyrkekrav mått, belysningen kämpar på förgäves. En slående utsökt-het i detaljering av pelare, räcken och mindre byggnadsdelar skänker den lilla skalans behagliga överton till den dominerande rumslighetens svepande och öppna symfoniska karaktär. I denna tid bejakade man den numera så förkättrade klassiska skönhetsupplevelsen i arkitekturen.

Den monumentala trappan med vidhängande – om möjligt – än mer monumental urtavla är naturligtvis smycket i rummet. Den är inte likt någon annan trappa jag har sett, en frivol formexplosion som ändå är kontrollerad och regelbunden och tektoniskt avläsbar. Men också djupt paradoxal: vart leder denna fanfar av trappstegandets lov? Till administrationen. Idag möter man en låst dörr när man hisnande stigit upp i skyn högt över ljusgårdens kurviga yttre linjer. Västgötaklimax?

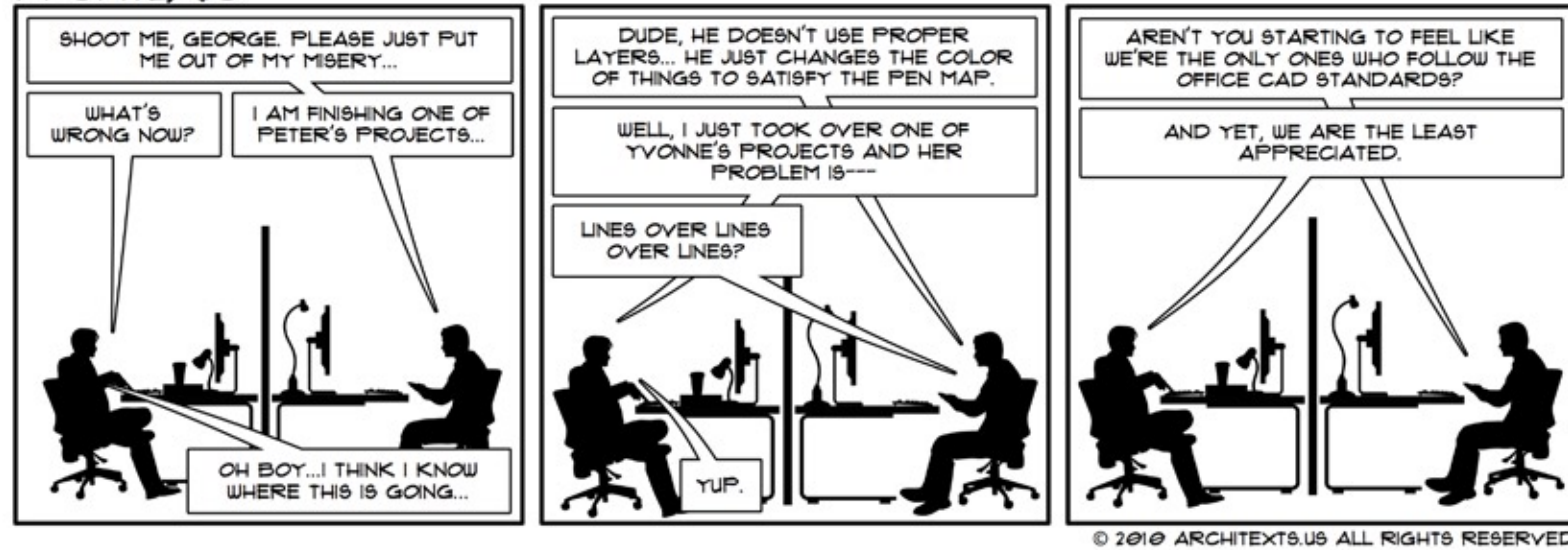
Hisnande förresten: trappan är också rent livsfarlig, sa jag det? Måttet mellan trappräckets ståndare möter inte riktigt dagens normer, kan man väl säga. Även för en vuxen person i full vigör känns räcket inte alls förtroendeingivande som barriär mot dödsstörtandet. För att inte tala om hur det möter upp en äldre människas balansförmåga eller ett barns aningslöshet, hu! Varningsskylten vid trappans bas är mer än väl motiverad. Vår tids hårda och formalt styrande arkitektoniska måttreglemente känns inte som en nödvändighet för att ha kunnat förhindra en utformning av ett trappräcke som detta. Spännande och uppfordrande arkitektuppgift i 2000-talet: anpassa (och korrigera) designen av monumentaltrappan i rådhusstillbyggnaden! Bakläxa, EG Asplund! ■ PÄR ELIAESON

ARCHITEXTS

ARCHITEXTS

TVÅ BIBLIOTEK

Fritz Halvorsen

Biblioteken har definierats om många gånger och utvecklats i takt med samhällets och användarnas önskemål och behov. Det tidigare så tysta, lugna och nästan sakrala rummet är borta som ideal. Nu är det begrepp som Mötesplats, Aktivitet och Tillgänglighet som bildar värdefundamentet, och som styr hur moderna bibliotek programmeras och formges. De tråkiga möblerna åker ut, bokhyllorna åker ut, det flesta böckerna åker ut och de som är kvar har inget materiellt värde i sig. Värdet uppstår när någon tar i boken, bläddrar idén, klipper i den eller kladdar ner den.

De barriärer som fanns runt det gamla biblioteket: det labyrinthiska, det förvirrande och oöverskådliga bar på en lockande mystik – under ytan kunde man hitta hela världens hemligheter, förbjudna idéer, tabun, den kunskap som var nyckeln till makt och rikedom. Det moderna biblioteket har sedan länge förlorat mycket av denna mystik. Duktiga bibliotekarier och pedagoger klär av biblioteket dess svåra mantel, det är lätt att hitta rätt och lätt att hitta det man letar efter. Vi som besökare kan känna oss trygga. Vi kan komma till biblioteket med ett problem och bibliotekarien hittar möjliga lösningar. De är kuratorer, lifecoacher, mentorer, cykelreparatörer och forskningsassistenter. Ibland serverar de även kaffe.

Två nya bibliotek, *Garaget* beläget i stadsdelen Sofielund i Malmö och *TioTretton* i Kulturhuset i Stockholm representerar på var sitt sätt den nyaste sortens bibliotek. Garaget vill inte vara ett bibliotek, men har en biblioteksfunktion som bärande verksamhet. TioTretton är världens enda specialbibliotek för barn i åldern tio till tretton år. TioTretton och Garaget har många saker gemensamt. Ingredienserna i receptet är rätt lika: ganska få bokhyllor med böcker i experimentell ordning. Sköna sittmöbler. Pysselverkstad och syhörna. En scen med AV-utrustning. Arbetsdatorer och sökstationer. Möjligheter till matlagning, fika eller café. Vad är de nya bibliotekens möjligheter

och utmaningar ur ett arkitektoniskt perspektiv – vilka rumsliga möjligheter erbjuds och vilket sorts formuttryck gestaltar platserna? Rummens funktionalitet skiljer sig mycket åt: Garagets inredning är helt flyttbar och flyttas runt kontinuerligt. Verksamheten är uttalat experimentell. TioTretton är utformat med erfarenheter från Garaget, men inredningen är helt statisk och detaljplanerad för rumprogrammets funktioner. Rummets utformning sätter i stället ramar för det experimentella i verksamheten.

Estetiskt sätt har de två rummen också olika utgångspunkt. Garaget har tagit i anspråk den gamla industribyggnaden "Facklan" på Lönngatan. Rummet har kvar mycket av sin industrikaraktär – den nya inredningen är enkel, flyttbar, secondhand, hemtrevlig och billig. TioTretton har utformats med ambitionen att komma bort från den nymodernistiskt tråkiga formvärld som präglar många moderna bibliotek och en dominerande del av offentlig inredning i Sverige idag. TioTretton är formgiven som en teatralisk scenografi, ett collage av olika former och funktioner. Postmodernismens kitschiga formspråk ligger nära och den postmoderna teoretikern Charles Jencks' analysmetoder kan kasta ljus över formvalen. I hans klassiska analys av Charles Moore's *Piazza d'Italia* i New Orleans menar Jencks att argumentet för att välja en viss arkitektonisk stil förenklat vilar på tre grunder: kontexten projektet befinner sig i, karaktären på projektets funktion som kan förstärkas av stilvalet och den smakkultur som an-

TIO TRETTON

BYGGHERRE: FASTIGHETSKONTORET STOCKHOLM

ARKITEKT: BJÖRKLUND ORTIZ ARKITEKTER

BYGGARE: ARCONA

FÄRDIGSTÄLLT: FEBRUARI 2011

FOTO: FRITZ HALVORSEN

vändarna av projektet har. Dessa tre parametrar är högst verksamma i svensk samtidsarkitektur – kontextualismen, *style follows function* och marknadens eller ”folks” smakdiktatur präglar allt det som byggs i Sverige.

TioTretton lånar sitt mest dominerande formelement från kontexten. Golvet har fått sitt mönster från Sergels torg. Golvet blir en övertydlig referens, en överlagring som implicerar att TioTretton är Sergels torg. Ett barn-torg bredvid ett vuxentorg, en lek-mötesplats, ett “of-fentligt” rum – fast bara för barn mellan tio och tretton.

Rummets scenografiska former är fragment av geometriskas basformer och arkitektoniska arketyper. Tre möbelgrupper ger olika sittupplevelser. De spektakulära tvåvåningssittmöblerna mot glasfasaden är ett lekfullt och roligt element. De erbjuder två olika extroverta sitt/ligg möjligheter, och bildar samtidigt ett filter – en gardin, mot staden. Mjukt formade gradänger ger en annan skön sittmöjlighet och erbjuder en mera intim sittupplevelse. Den obligatoriska fatboy-påsen breder ut sig mitt på golvet, nu tyvärr i en lite för uppstyrd form för att den skall kunna ligga kvar på samma ställe. Den lösa möbleringen i övrigt är konventionella möbler från vuxenvärlden – barstolar, myror, ikea-bord. Bibliotekets AV-avdelning med scen och studio är funktionellt sätt en svår lösning, men samtidigt ett mycket stämningsfullt rum. Amfiteaterlösningen skapar möjligheter till fokus och samling, tyvärr fylls rummet upp av en tung bänk med fasta datorer, som må vara teknisk imponerande men som begränsar möjligheterna till flexibel användning. Varför inte IT-lösningen är baserad på bärbara datorer är obegripligt. Det skulle kunna ge en helt annan flexibilitet till rummet, som med sina mörkröda sammetsmöbler och dunkla belysning andas det hemlighetsfulla och mystiska som saknas i många moderna bibliotek.

Färghållningen i TioTretton är Kulturhusets egna: det röda, det svarta, det gula. Författarna har alltså inte utvecklat en egen materialpalett, utan valt att citera kontexten. Men TioTretton saknar det som är Kulturhuset viktigaste arkitektoniska grepp: det formbara rummet. Det rum som

kan fyllas med innehåll och präglas av användaren på temporär basis och som gör att Kulturhuset framstår som annorlunda varje gång man går dit. TioTretton:s formspråk skall stimulera verksamhetens fokus kring berättelsen och berättandet. Men hur kan rummet bli poetiskt, dramatiskt, läskigt, vackert eller lugnt när formen är satt och i stor grad kommunicerar något annat?

Garaget i Malmö har valt en annan väg. Här formar användarna rummet, flyttar runt möblerna, väljer själv vilka funktioner som finns och tillför egna element till inredningen vid behov. Total flexibilitet är målet. Här är också målgruppen öppnare formulerat. Garaget fungerar som ett nav i lokalsamhället, och lockar grupper i alla åldrar.

Här rör det sig om en gestaltning i en annan post-modern tradition som ger form till antitesen *function follows form*. Biblioteket – eller det icke-biblioteket som det gärna vill vara – har flyttat in i en industribyggnad som genom sin generösa rymd får utveckla bibliotekets funktionalitet och som tar ifrån biblioteket dess institutionella prägel. Garagets identitet vilar tungt på byggnadens starka industrikaraktär och underbygger erfarenheten att kulturverksamhet mycket väl kan inrymmas i kulturminnesmärkta fastigheter. Möblerna är hämtade från någons vardagsrum, det finns mattor och kuddar och sköna välanvända fåtöljer. Kombinationen av privata möbler och industrihistoria skapar en ny sorts offentlig estetik, ett anspråkslöst collage som uttrycker en experimentell verksamhet. Garagets flexibla användning förbättras ytterligare av rummets dimensioner. Generös överyta och god takhöjd gör att rummet verkligen kan nyttjas till konserter, teateruppsättningar och konstinstallationer.

Jämförelsen mellan Garaget och TioTretton är med tanke på de rumsliga förutsättningarna orättvis, men de olika arkitektoniska grundvalen är ändå intressanta och pekar ut nya vägar: det scenografiska greppet kan vara ett sätt att skapa rum som stimulerar läsandet och skapandet. Men om biblioteket som funktion närmar sig kulturhusets arbetssätt måste biblioteket också vara utrustad för att kunna omformulera sin scenografi. ■

OM KRAMANDET OCH MODERNISMENS EVIGA PARADOXER
Pär Eliaeson

Jag var en av de första att skriva på uppropet mot ”förvanskning” av tillbyggnaden till Landsarkivet i Lund när uppmaningen landade i min mejlbox. När den webbaserade namnlistan efter endast tre dagar visade drygt 1200 underskrifter ångrade jag mig snabbt – som det antiflockdjur jag är – och började fundera över vad det var som kunnat orsaka detta sällan skådade fenomen i dessa sammanhang. Vad fick mig att så snabbt ansluta mig till uppropet, jag som varken kände till avsändaren eller – sanningen att säga – den aktuella byggnaden? Jag är övertygad om att den övervägande delen av de som skrev på var i samma situation. Vad fick alla dessa andra (mestadels arkitekter och antikvarier etc, men även fastighetsmäklare och annat löst folk) att också så tjänstviligt klicka på ”Skriv på”-knappen?

Till att börja med handlar det naturligtvis om den till intet förpliktigande och anonymiserande mediala spelplan som detta utspelar sig på. Internet har ju en underbar och fasansfull framkallningsförmåga av både mänskliga förtjänster och avgrundsdjup låghet. Det är så lätt att ta ställning (eller tro att man gör det i alla fall) när man mosigt stirrar in i sin datorskärm på surfarstråt. Nätets centrala egenskap ligger just där: i motståndslösheten och den uppluckrade geografin, vi förstår inte var vi är och hur vi kommit dit. Alla de upplevelser som normalt skänker oss vår långsiktiga erfarenhet och vår klokskap har i nätsurfandet eliminerats. Om flyget och snabbtåget har förstört reseupplevelsen genom att reducera den till att enbart komma fram, så har nätsurfandet gjort oss den björntjänsten ytterligare ett par gånger i kvadrat.

Ett till intet förpliktigande knappklickande på lösa och populistiska grunder, där har vi övervägande delen av vår nätkultur idag, så även resultatet av Landsarkivs-upppropet. Populismen gällande Landsarkivet i Lund är sedvanligt försmädligt upplagd. Det appelleras grundläggande till en av människans mest centrala egenskaper: konser-

vatismen, en ursprungligen mycket fin egenskap som har räddat många liv och upprätthållit åtskilliga civilisationer. Det VAR bättre förr, ju förr desto bättre. Förändring är av ondo. Man vet vad man har.

Inom svensk arkitektur är detta mer sant än inom andra områden. Bernt Nybergs fenomenala arkitektur för Byggnadsstyrelsen manifesterad i tillbyggnaden till Landsarkivet i Lund skulle sannolikt inte vara möjlig att skapa på samma nivå idag, av många skäl. Främst ekonomiska och hantverksmässiga, men även estetiskt. Denna byggnad är nog fanimej det hårdaste och mest svårtillgängliga jag har sett. En sådan estetisk och arkitektonisk kompromisslöshet går det bara att älska, om man har tillstymmelse till kunskap om och öppenhet inför byggnadskonstens poetik.

Men, vi som har vandrat vidare från modernismens hårda dogmer och naiva tro på eviga sanningar och vidgat vårt arkitekturbegrepp nöjer oss inte med detta orgiastiska tillstånd av uppfyllelse av byggnaders yttre och instrumentella ljuvlighet. Vi vet att arkitekturen rymmer mycket mer än hantverksskicklighet och materialfetischism och att den får sitt relevanta värde (även om det alltid är högst momentant och lokalt) av kontext och evigt föränderlig subjektivitet.

Landsarkivet 2011 är ett ytterligt mer komplext problem än vad en amatörmässigt sammanställd websida och ett fluffigt uppprop kan börja beskriva. För ett problem är det.

TILLBYGGNAD AV LANDSARKIVET I LUND
BYGGHERRE: BYGGNADSSTYRELSEN
HYRESGÄST: LANDSARKIVET I LUND
ARKITEKT: BERNT NYBERG
FÄRDIGSTÄLLT: AUGUSTI 1971

FOTO: PÄR ELIAESON

Den extrema arkitekturen (i tillbyggnaden, vill säga) är oerhört exklusiv och ickeflexibel. Landsarkivets tillbyggnad innehåller till i stort sett 90% av dess volym kompaktarkiv. Inte utan att det syns på byggnaden exteriöra uppsyn? Om man inte har kompaktarkiv där längre, vad skall man i hela friden då göra? Heder åt den som kan få till en ny användning av denna absurt renodlade och specialiserade arkitektur. Stackars Fojab arkitekter på uppdrag av nya fastighetsägaren Lunds nation har försök, därav denna storm i det lundensiska kulturminnesvårdsvattenglasat och Landsarkivets status som finarkitekturkramarfavorit.

Den senmodernistiska och lewerentzka ärlighetsivern lockar annars till många hjärtliga skratt idag. I Bernt Nybergs landsarkivstillbyggnad finns många postmoderna poänger att dekonstruera högdragenheten och gravallvaret med. Det bästa i det sammanhanget är väl ändå att den fullständigt överväldigande murverkan som den närmast skrattretande slutna och kärva byggnadskroppen ger motsvarar noll och intet i detta byggnadssätts egen logik: dessa till synes massivt murade ytterväggar är inte ens bärande, det är en intern betongstomme som gör jobbet – dom är bara dekoration, ett ytskikt, skalmur, fejk. Ho, ho!

Detta parat med den närmast parodiskt konventionella tegelbrutalismens/senmodernismens materialpalett: grovt helsingborgstegel murat med otroligt överdrivet kladdig murbrukshantering, profillösa glasmontage i breda mjukfogar, avvikande detaljer i maximalt dekorativt rostet cortenstål och naturligtvis rå betong med synlig ballast, gör landsarkivstillbyggnaden till en extremt manieristisk arkitektur, där ingenting är vad det verkar och ingenting är ärligt, utan bara följer stil, trend och konvention. Ho, ho!

Ingenting av detta hindrar dock att landsarkivstillbyggnaden är mycket högtstående tidstypisk arkitektur som förtjänar mesta möjliga varsamhet i en framtida fastighetsutveckling. Som jag brukar säga: "Man kan göra vad som helst, bara man gör det bra!" Vissa saker är dock omöjliga, eftersom man då sviker sina kvalitetsideal – det får man ta konsekvenserna av. Hänger ni med? ■

BORGERLIGHETENS PARADOX: ALLT SKA HYRAS – UTOM BOSTADEN

André Johansson

Den annars så slipade statsministern slant plötsligt när han fick en fråga om hyresrätten i Stockholms innerstad. Reinfeldt motiverade den övervägande andelen bostadsrätter innanför tullarna med hyresrättens hopplöshet. Välfärdsprofileringen sprack för en sekund. Eller slant han egentligen inte?

Stadshusalliansen i Stockholm gick 2006 till val på att alla hyresgäster i kommunala bostadsbolag skulle ha möjlighet att ombilda sin lägenhet. Medborgarna skulle själva få välja bostadsform och ombildning sades vara bra för integrationen. Vallöftet infriades: alla fick möjligheten att ombilda, men de flesta nappade naturligtvis inte. Men i innerstaden, där det ekonomiska incitamentet många gånger var svindlande (köp för två miljoner idag, sälj för fyra i morgon!), har hyresrätten på kort tid minskat drastiskt i antal.

Inför valrörelsen 2010 var det främst de ombildade medborgarna som skulle vinnas. Politiska utspel anpassades till medelklassen i storstaden, den som flackar mellan blocken. En väljargrupp som sägs älska service som att renovera rör med ROT, putsa fönster med RUT, hyra en sommarstuga för jobbskatteavdraget, beställa en butler i tunnelbanan, bo på hotell för mellancheftillägget. Att hyra service är hetare än en kakelugn.

Förutom bostaden då, som skall ägas till varje pris. Samma storstadsmedelklass som behöver en politik som löser det så kallade livspusslet skall äga sin bostad. Samtidigt visar undersökningar från SCB att hyresgäster sparar 30 minuter varje dag jämfört med de som bor i äganderätt. Det krattas löv ihop på en innergård på Kungsholmen, man beslutar om solidarisk betalning av varandras provtryckning av kakelugn på ett föreningsmöte på Södermalm, det skottas snö på den privata garageuppfarten i Nacka. Saker som hyresgästen inte behöver bemöda sig med. Den servicen ingår i hyran.

Det finns dessutom en historisk ironi när borgerlig-

heten genom ombildning hyllar en i grunden socialistisk boendeform. Bostadsrättsjätten HSB bildades av Hyresgästföreningen i Stockholm 1923. Två år senare, 1925, introducerades den första tvättstugan i Röda bergen, 1961 invigdes en HSB-skola på Lidingö. Riksbyggen, en annan bostadsrättsgigant, skapades av byggfacken på 40-talet och ägs framför allt av fackliga organisationer och folkrörelser.

Det är något som inte stämmer.

Att hyra sin bostad borde passa dagens politiska klimat. Istället ser vi en ny variant av egnahemsrörelse i Stockholm. Då, i början av 1900-talet, skulle man locka svensken med förmånliga bostadslån för att han inte skulle emigrera till staterna. Idag lockar man Stockholmare med ombildning för att han inte ska integreras med statarna. Och det är dessvärre vad forskningen visar: ombildning ökar segregationen.

Kanske beror denna politiska paradox på att hyresrätt är ett illrött skynke för dagens borgerlighet. Hyresrätten har fått ett slags vänsterstämpel. Hyra sin bostad ska man bara göra i väntan på villan i Nacka, annars drabbas den så kallade bostadskarriären.

Det var inte enbart effektsökeri när MUF:are en gång bar T-shirts med devisen ”jag älskar att äga”. Ägandet har alltid varit heligt hos borgerligheten. Inget nytt där. Men det innebär också att service ses som något sekundärt. Detta rimmar illa med dagen rutrotade politik. En modern bred borgerlighet borde ompröva sin utbildningsglada bostadssyn. För jag gissar att det är den stressade storstadsbon som ska vinnas även i valet 2014. ■

ARKITEKTUR 2-2011

Arkitektur har samma projekt som Thomas Hellquist initierat reflekterar över i detta nummer av Kritik på sin förstasida. Där slutar likheterna. Åke E:son Lindmans idiotiska formalistfotografi sätter tonen direkt med en sällsynt meningslös bild av arkitektur som omslagsbild. Jag lovar att Kritik aldrig kommer sätta en så korkad betraktelse över byggnadskonst på kavajslaget. Katarina Rundgrens "kritik" (eller "kommentar" som det faktiskt kallas, arkitektur rubricerar inte ens någonting som kritik) är trots den förnedrande inramningen numrets bästa läsning. Hon är en så sällsynt sak som en tänkande och intellektuell arkitekt med samhällsperspektiv och patos som kan formulera sig med elegans och stil. Tänk om hon fått ordentligt utrymme att formulera sig kring projektet också, istället för den halva sida som Arkitektur:s malrar föreskriver. Då hade både den aktuella arkitekten och läsare av andra tidskrifter fått något fullödigt att jämföra med. Är det för mycket begärt?

Vad annars? Det är kul att se hur Arkitektur de senaste åren ändå börjat satsa lite mer på längre intellektualiserande texter i mer fri form och med mer utpräglad stilistik. Knastertorra utläggningar av skäggiga koftakademiker är inte det enda som vi vill ha i den vägen, verkar man till slut ha insett. Var i all världen kan de ha fått inspiration och exempel till detta tilltag, tro? I ett av de aktuella fallen i detta nummer råkar det dessutom vara en och samma skribent som excellerat i kategorin i våra spalter som anlitats, den oförliknelige Mikael Askergrén. Temat med demokratin som ifrågasatt stadsbyggnadsmodell tycker jag nästan att jag känner igen. Som frilansare gäller det att sälja sina idéer och uppslag, gärna så många gånger som möjligt till flera olika redaktörer, om det går. Så länge redaktörerna tillåter detta kommer det att fortgå, ingen skugga över de

stackars underbetalda kulturproletärerna.

En av hörnstenarna i numret är definitivt Dan Hallemars till synes vederhäftiga genomgång av stadsbyggnadstragedin med namnet Stockholm Waterfront. Rubriken "20 meter på 10 år" är lysande, det är faktiskt i denna lilla måttangivelse mycket av problemet med projektet ligger. Ibland blir ett hus helt enkelt rent fysiskt för stort, både i relation till kontexten och i sig självt. Det är såna här texter som vi vill se Hallemar göra, gnetigt och grundligt, inte helt utan spirituella ordvändningar. Han har dessutom fått nästan fyra hela textsidor att utveckla sina tankar på, ett oändligt hav av möjligheter i tidskriften Arkitekturs värld.

Waterfront-schabraket presenteras (och "kommenteras") även i detta nummer, konstigt nog. Hallemars samhällstillvända tankegångar räcker uppenbarligen inte till som arkitekturkritik, tycker man. Tomas Lewan får ta hand om de mer hantverksmässiga aspekterna på White arkitekters debacle i Stockholms finaste läge. Lite skärpa och kritik (kors i taket!) kan faktiskt märkas i Lewans annars sedvanligt både tillkrånglade och småtråkiga prosa.

Erik Linn har seglat upp som en ny kraft i stadsbyggnadsdebatten från göteborgshorisont, denna gång text om stadens chanser i tid av generationsskifte inom den politiska makten och med nya tomttytor som genom strukturomvandling frigjorts i utmärkta lägen. Inget som Mark Isitt redan lite mer slängigt och okunnigt har hostat ur sig i Göteborgs-Posten kanske, men det gäller att nöta på om de viktiga frågorna inför de döva öron som finns.

Som avslutning har den anställda redaktören Claes Sörstedt fått kolumnen. Kan man inte ta in lite oprövd och/eller frisk tankekraft där istället? Vad är annars en kolumn/krönika till för? Då hade vi denna gång sluppit läsa Sörstedts snobbiga gammeldarnistjargong om det fasliga i folks porslinspantrar och deras önskan att få sina "neurotiska" hem publicerade i DN Bostad. Vakna upp och dofta på kaffet, Claes. ■ PÄR ELIAESON

ARKITEKTEN februari 2011

På omslag och i den om inte tyngsta så mest omfattande artikeln figurerar feministiska forskargruppen FATALE som huserar på Arkitekturskolan KTH i Stockholm. Nina Gunne ställer inte många kritiska frågor till akademikerna direkt, det är mest fråga om självpåtagen folkbildning och propaganda för deras smala och exklusiva tolkningsmodell för arkitektur. Till exempel skulle det varit kul att höra funderingar kring varför FATALE:s egna kurser på skolan har ett sådan snedfördelning könsmässigt, är inte det ett problem jämställdhetsmässigt? Kan man låtsas att man fortfarande är i opposition och underground när man är högst etablerade akademiker och lärare med centralt inflytande över en hel högskoleinstitution? Jag bara undrar, som en intresserad och självständigt tänkande läsare av Arkitekten.

Så länge feminism presenteras som något nytt och något som måste upplysas om på ett helt grundläggande nollställt sätt kan den aldrig på allvar impregnera samhället. OK, vi har sedan länge fattat teserna och tankefigurerna, dom behöver vi inte få pedagogiskt upplästa igen. Dessutom är det så att vi kanske inte helt och fullt instämmer, även när vi har förstått. Nina Gunne och Arkitekten gör saken en björntjänst med artiklar som denna, all publicitet är inte god publicitet.

Även Arkitekten behandlar Stockholm Waterfront, på sitt sätt. Man låter de ansvariga på White arkitekter guida runt och ge sitt perspektiv. En kort tämligen innehållslös banalitet till text av Annika Jensfelt, men ändå gott att de utskälda kreatörerna får säga sitt, det är avslöjande.

Tomas Lauri gör ett förtjänstfullt nedslag i den djungel och öken som är svensk bostadsproduktion. Detta är Arkitekten när den är som bäst, kanske Sveriges bästa arkitekturpublikation, åtminstone ibland. ■ PÄR ELIAESON

RUM 02/2011

Rum presenterar sin självutnämnt viktiga lista på "Sveriges 100 mäktigaste inom design och arkitektur" i detta nummer. Enligt tidskriftens egen utsago väntar branschen andlöst på publiceringen varje år och den förväntas slå ned som en bomb i ankdammen. Nåja.

Listan visar inledningsvis överraskande ett visst samhällsmedvetande: bostadsministern och byggbolagen toppar. Dock börjar begreppsförvirringen direkt, entreprenörerna kallas "byggherrarna". Byggherren är visserligen den som bygger, men då menas den som beställer bygget av byggaren. Det vet inte redaktionen på Rum. Har dom inte Google?

Vidare kallas mannen på 16:e plats (Aleksander Wolodarski) stadsplanarkitekt, vilket är en ny term i alla fall för mig. Man passar på att stava Wolo:s namn fel i hastigheten också. Ola Andersson placeras på plats 44 och benämns "återkommande skribent i tidningen [sic!] Arkitektur och delägare i arkitektbyrå A1". Vem säger arkitektBYRÅ nu-förtiden? På plats 55 finns en annan redaktör: Arkitektens Per Lander. Citat: "Med tanke på den starka kopplingen [sic!] som finns mellan tidningen Arkitektur [sic!] och förbundet Sveriges Arkitekter är Per Lander definitivt en maktfigur inom svensk arkitektur."

Suck. Orkar inte läsa längre. ■ PÄR ELIAESON

FORM
1 | 2011

Jamen, det är ju självklart, varför har ingen kommit på det tidigare? Tidningen Form och Forum har gått ihop och blivit bara "Form". Rent språkligt var operationen enkel; bort med ett "u" bara så var det klart. Mediapolitiskt har det nog varit mer komplicerat. Båda tidskrifterna har haft sin egen identitet, skilda redaktioner och olika läsekrets. Samt dålig lönsamhet. Men båda har också en gedigen historia, Form startade med Svenska Slöjdföreningen 1905 och Forum har varit inredningsarkitekternas tidskrift sedan 1976.

Under senare år har tidningarna valt olika strategier för att nå framgång. Form har försökt övertyga med populism och Forum har wobblat mellan olika grafiska formexperiment. En del lyckade och andra misslyckade men alltid pålitligt "smala". Inget av dessa förhållningssätt har kunnat överbrygga det faktum att vårt språkområde är för litet för att rymma två kvalificerade facktidskrifter med närliggande innehåll (dessutom med nästan samma namn).

Med tanke på hur medialandskapet ser ut, är det just det som behövs. Fler lifestyle-magasin längtar ingen efter. Designporren svämmas över, inte bara i Pressbyrån utan även i dagspress och teve, numera. Tidskriften Arkitektur har skjutit sig själv foten genom att blanda lika delar amatörism med snobbism. De har också underskattat betydelsen av god grafisk form och högkvalitativ fotografi trots att tidningen bevisligen rör sig i ett estetiskt fält. Den angelägna men polemiska skrift du just nu håller i din hand lyckas ofta reta gallfeber på sin egen målgrupp, en metod som sällan får försäljningen att skjuta i höjden och annonsörer stå i kö.

Med andra ord är "Form" viktig. Så hur har chefredaktören Daniel Golling och formgivaren Cecilia Lindgren lyckats med första numret? Ganska bra, faktiskt. Innehållet spänner över flera viktiga designområden, formen är klar och

redig men saknar för den skull inte finesser. I varje nummer kommer ett "gästtypsnitt" att presenteras i rubriker och citat. Ett smidigt sätt att integrera en designpraktik som i många fall har en tendens att bli ganska "nördig". Svenska slöjdföreningens ursprungliga symbol har dammats av och infogats i tidningens nya logotyp. Det fungerar inte enbart som en dekoration utan blir också en markering om betydelsen av det arv som tidningen bör förhålla sig till.

Ingen skall komma och påstå att Daniel Golling är mannen som står längst fram och pekar med hela handen. Han är snarare antichef, lite som redaktörernas Stig-Helmer med en rejäl dos Andy Warhol (om ni förstår vad jag menar). Som kontrast till Svensk forms alltid lika hurtiga cheerleader Ewa Kumlin är det befriande. När det kombineras med redaktionell lyhördhet och journalistisk integritet är mycket vunnet. Första numrets mix av kortare notiser, en stor intervju och några längre essäer är oantastlig. Det tematiska upplägget, som är en import från Forum, känns inte helt relevant nu, med tätare utgivning. Det gör däremot ett annat lån från Forum; de korta arkitekturrecensionerna. Alltid informativa och användbara. Någon text glimmar till lite extra och ganska oväntat; en kort bagatell om Bankomaten blir både formanalys och samhällsbetraktelse på några få rader. I en text om royalty-systemet inom designvärlden finns en antydning till politiskt ställningstagande, något det råder brist på i designmedia. Och är det någon kritik man också kan rikta mot nya Form är det just avsaknaden av tydliga åsikter och avsikter. Det måste inte vara höger eller vänster, modernism eller postmodernism, ekologi eller slöseri men någonting som bryter den konfliktfobi och debattimpotens som svensk designkultur lider av. Det råder ingen brist på angelägna ämnen.

Med lite mer "jävlar anamma" kan nya Form kanske leva upp till den trosvissa men uttjatade paradoxen om att ett plus ett kan bli tre. För mig är det fullt tillräckligt om tidningen blir ett bra forum för form. ■ JOHAN FOWELIN

FORM
1 | 2011

Klart man var orolig för vad nya Form skulle kunna åstadkomma i vårt lilla medielandskap med tanke på de brösttoner man basunerade ut inför lanseringen i samband med alla inredningstidningars Mekka, Stockholms möbelmässa. Citat: "FORM+FORUM=SANT. Sveriges viktigaste designtidskrift går ihop med Sveriges viktigaste arkitekturtidskrift." "Det är många som utbrister 'äntligen' när de får höra om sammanslagningen, och det glädjer mig oerhört!" säger den frejdiga VD:n på Svensk Form. "Att vi nu går samman känns helt logiskt, det är det bästa som kunde hända de båda tidningarna." säger den tillträdande redaktören, som dock bara var andrahandsval sedan den andre av de två inblandade insiktsfullt och klädsamt tackat nej. Vem kan undgå att charmas av sådan hämningslös och samtidigt desperat fåfänga och självgodhet?

Nu när jag har tagit del av första numret är jag lugnad. Det blev precis så splittrat och ambivalent som både jag och Olof Hultin förutspådde i våra kommentarer av nyheten att konkursade Forum och identitetskrisande Form hade slagit sina slitna och håliga påsar ihop. Till stor del känner vi igen Forum:s ängsliga stockholmsliga revirpinkande i allt från de sökt namnkunniga och creddiga medarbetarna till den pretentiösa grafiska formen. Idén om att ha ett konstigt "gästtypsnitt" i varje nummer skulle bara ha kunnat komma upp kring ett vitt superellipsbord i ett "ljus och fräscht" konferensrum på en stockholmsk mediebyrå. Och bara där hade den inte omedelbart förkastats som en sämsta sortens nördighet och analitet som aldrig bör realiseras. Men, det är lite skönt att vissa 1990-talsdinosaureer aldrig lär sig och går vidare, så att vi andra kan få känna oss så mycket bättre i kontakt med tidsandan. Skadeglädjen är den bästa.

Det allra mest delikata för en reklamfinansierad tidskrift med någorlunda redaktionell integritet är att försöka leda läsaren genom vad som är reklam och vad som är redaktionellt material. Genom formgivning och layout kan läs-

ningen antingen underlättas eller hindras. Form (genom formgivaren Cecilia Lindgren) har lyckats med något så ovanligt att få mig att tro att det redaktionella är reklamen. Det störiga "gästtypsnittet" och de accenter som skall vara genomgående och signalera redaktionellt material verkar genom sin föga läsvänliga kulör och fragmentariska placering mest till splittring och störd uppmärksamhet. Över huvud taget är den grafiska formens ovilja till strukturer och avsaknad av tydliga linjer det största problemet. För mig är detta det främsta jobbet en design skall göra, framför allt i ett så heterogent material som detta. I Form:s aktuella fall kan man inte tala om *forms follows function*, snarare *form follows*.

Den lilla skärva av arkitekturfeature (någon tendens till kritik finns det naturligtvis inte) vi får oss till livs mellan den sedvanliga produkt- och designreklamen är splittrad och något underligt utvald. Rent omöjlig att hitta i den svagt strukturerade och svårlästa innehållsförteckningen. Under temat "Pengar" återfinns en obskyr och arkitektoniskt sekundär bank i Danmark och det från bank(?) ombyggda Nobis Hotel. Ungefär så starkt idémässigt ihopknutna är också Daniel Gollings (budgettext, alltså) och Per Svensons utlåtanden i ämnet. Flippar förbi.

Det som var bäst och mest innovativt med Forum finns kvar: kortrecensionerna med femgradiga betyg på arkitektur, som skiv- eller filmrecensioner. Det kändes roligt och provocativt när det dök upp och det funkar fortfarande. Det är högst relevant att behandla arkitekturens bedömning på detta sätt. Också. Som ett komplement. Den korta och kärnfulla texten om det komplexa verket är en egen konststart som kan vara ytterst njutbar. Dock har Form en bit kvar med nuvarande besättning, ingen lyckas utnyttja formatet och krydda de fåtaliga orden på ett spirituellt sätt till några höjder. Denna skrifts och även Arkitekturs medarbetare Per Bornstein är kanske bäst, men går inte till kritikhistorien direkt. ■ PÄR ELIAESON

Medarbetare

Pär Eliaeson
ingenjör, arkitekt, skribent och fotograf, Stockholm
Syntes förlag

Ola Andersson
arkitekt och skribent, Stockholm
delägare i A1 arkitekter AB

Johan Fowelin
fotograf och skribent, Stockholm
Fowelin studio

Fritz Halvorsen
arkitekt och skribent, Stockholm
Fritz Halvorsen arkitektur AB

Thomas Hellquist
arkitekt och skribent, Lund
gästprofessor vid Blekinge tekniska högskola

André Johansson
statsvetare, ekonom och skribent, Stockholm
pressansvarig på Hyresgästföreningen

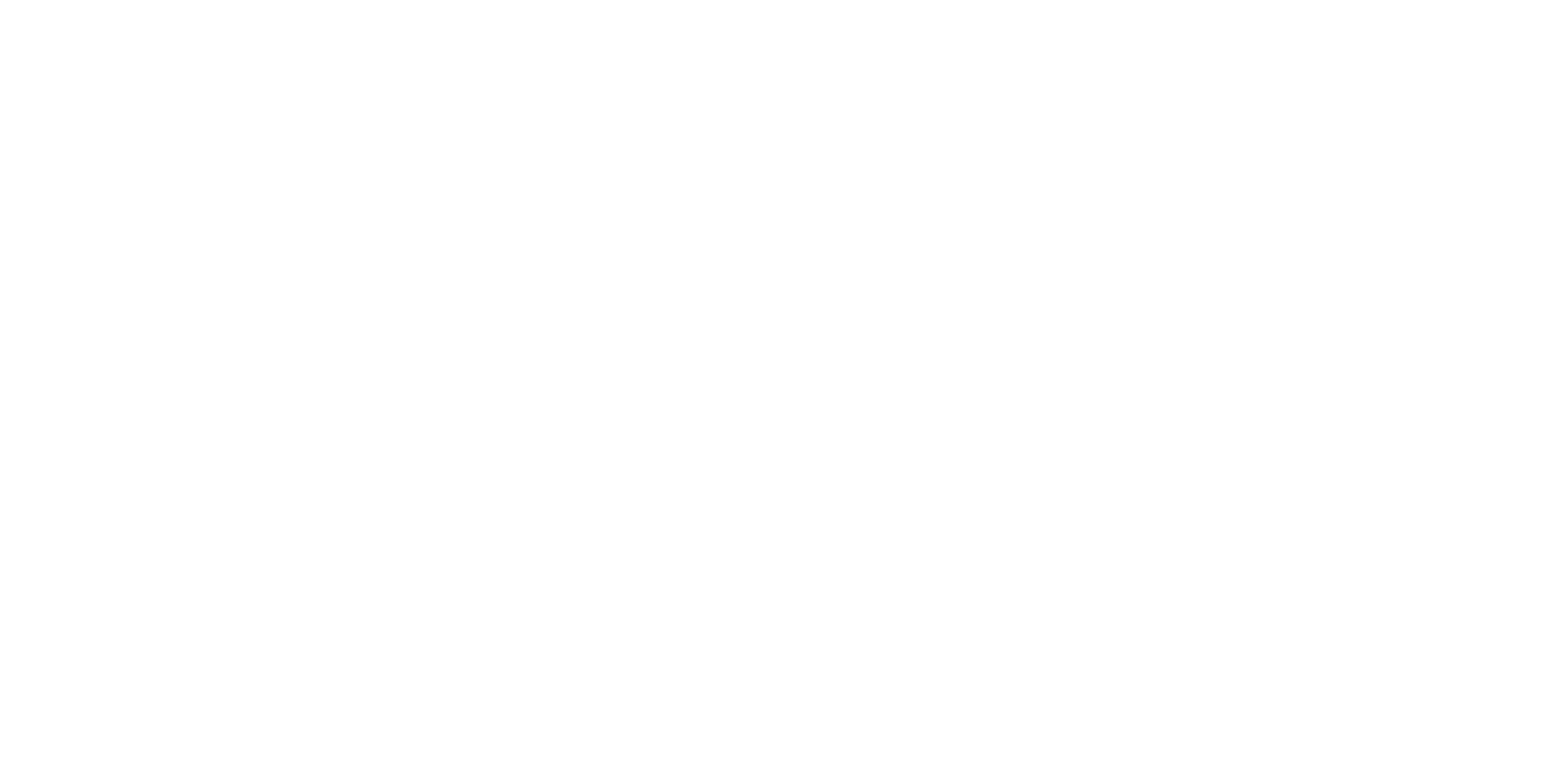
Peter Hallén
arkitekt och skribent, Stockholm
Peter Hallén AB

Joker & Maverick
anonyma arkitekter och serietecknare, USA

Det är du, läsaren, som bestämmer KRITIK:s framtid.
Om du vill betala ett skäligt pris för att få en oberoende,
engagerad och annonsfri tidskrift om arkitektur och
stadsbyggnad i Sverige kan du bli prenumerant.
Du får tidskriften i brevlådan innan den finns till försäljning
i butik, helt utan extra kostnad. Prenumerationen kan löpa
tillsvidare eller årsvis.

Prenumeration: 4 nr/år, 500 SEK
Prenumeration: 1 nr/tillsvidare, 125 SEK
Lösnummer: 125 SEK + porto
Beställes på www.syntesforlag.se

Lösnummer säljs även här:
Press stop-butikerna
Pressbyråns specialistbutiker
Stockholm: Arkitekturmuseets bokhandel, Skeppsholmen
Konst-ig, Åsögatan 124
Göteborg: Konstmuseets bokhandel, Götaplatsen
Malmö: Form/design center, Lilla torg 9

Arkitekturtidskriften KRITIK #12 mars 2011

ISSN 1654-7969

Syntes förlag

Pris: 125 SEK